

Eerste Kamer der Staten-Generaal
Commissie voor Justitie en Veiligheid
Per email: postbus@eerstekamer.nl

Betreft: behandeling wetsvoorstel Gegevensverwerking door
Samenwerkingsverbanden (35447)

Amsterdam, 8 januari 2021

Geachte leden van de Eerste Kamercommissie voor Justitie en Veiligheid,

De maatschappelijke coalitie tegen SyRI schrijft u wegens de behandeling van het wetsvoorstel Gegevensverwerking door Samenwerkingsverbanden (WGS). Het voorstel kent in haar huidige vorm fundamentele bezwaren die raken aan rechtsstatelijke beginselen. De senaat zou gezien haar bijzondere verantwoordelijkheid voor constitutionele vraagstukken en de kwaliteit van wetgeving moeten inzetten op een uitvoerige behandeling van dit voorstel.

Op basis van onder meer onderstaande punten acht de coalitie tegen SyRI dit voorstel een bedreiging voor het functioneren van de rechtsstaat:

Delegatieruimte in strijd met artikel 10 Grondwet

Onder de WGS wordt het parlement buitenspel gezet bij het creëren van ingrijpende bevoegdheden die raken aan de grondrechten van burgers. Publiek-private samenwerkingsverbanden waarin op grote schaal persoonsgegevens uit uiteenlopende bronnen worden verwerkt, kunnen per AMvB, oftewel zonder beoordeling door het parlement worden toegevoegd aan de wet. Ook de beperking van deze bevoegdheden wordt onder de WGS geregeld per AMvB. Deze wetsconstructie verdraagt zich niet met de eisen die de Grondwet stelt aan inperkingen op de persoonlijke levenssfeer in artikel 10. Deze luidt immers dat een beperking van de persoonlijke levenssfeer actief optreden van de Staten-Generaal vereist, bekrachtigd in formele wetgeving. De WGS beoogt deze grondwettelijke waarborg buitenspel te zetten door deze bevoegdheid te delegeren aan de minister. Ook de Raad van State heeft in haar advies van 21 november 2019 aangegeven dat dit voorstel in de huidige vorm niet aan de eisen van de Grondwet voldoet, omdat het 'vergaande beperkingen van het recht op bescherming van de persoonlijke levenssfeer mogelijk wil maken en tegelijkertijd niet de wezenlijke elementen en begrenzingen bevat'.

Omkering doelbindingsprincipe

Het voorstel beoogt een structurele doorbreking van het doelbindingsbeginsel, resulterend in een inversie van dit principe. Alle data over burgers zijn 'fair game' onder de WGS; de vanzelfsprekende vertrouwelijkheid waar burgers normaal gesproken op kunnen rekenen bij de omgang met hun persoonsgegevens, wordt daarmee effectief afgeschaft. Dit voornemen wordt expliciet verwoord in de Memorie van Toelichting, waarin op bladzijde 3 wordt aangegeven dat het 'nee, mits' uitgangspunt bij het uitwisselen van persoonsgegevens moet worden omgedraaid naar 'ja, tenzij'. Dit is een radicale breuk met het mensenrechtelijke kader waarvan de ratio is dat mensen vrij zijn van bemoeienis door de overheid en dat deze bemoeienis alleen bij uitzondering mag plaatsvinden.

De onderbouwing voor de noodzaak van deze radicale breuk is zeer summier; op geen enkele manier blijkt dat onderzocht is of er minder ingrijpende methoden zijn om de handhavingsdoelen onder deze wet te bereiken. Nergens blijkt dat de in de MvT beschreven 'knelpunten' werkelijk leiden tot een belemmering van handhaving. Het kabinet sorteert voor op een werkwijze die gebaseerd is op een onterecht geloof in 'tech-oplossingen' voor maatschappelijke problemen. De bevindingen van de parlementaire ondervragingscommissie tonen aan dat dit geloof onterecht is.

Rechtsbescherming burger op losse schroeven

Het onbegrensde karakter van de WGS en haar delegatiemogelijkheden zet de rechtsbescherming van burgers op

losse schroeven. Het is voor een individuele burger onder de WGS onmogelijk na te gaan wat er over hem of haar wordt uitgewisseld, waar deze informatie terecht komt en welke gevolgen dat kan hebben voor diens persoon. Strafrechtelijke gegevens kunnen via de beoogde samenwerkingsverbanden belanden bij bestuursrechtelijke en zelfs private partijen en daar tot beslissingen en interventies leiden die voor de betrokken burger niet te volgen en oncontroleerbaar zijn. De samengebrachte gegevens kunnen bovendien niet alleen feitelijk van aard zijn, maar evengoed vermoedens, signalen en complete zwarte lijsten betreffen, bewaard door zowel overheidsinstanties als bedrijven. Uit de toelagenaffaire is duidelijk gebleken dat de risico's van dergelijke praktijken moeilijk kunnen worden onderschat.

De WGS creëert zo een indringend en omvangrijk netwerk tussen overheden en bedrijven waarlangs zij uiteenlopende informatie over burgers kunnen bundelen en analyseren. Het gaat hierbij veelal om informatie over burgers waarvan deze zelf niet eens weten dat die bestaat, laat staan dat deze data heimelijk worden uitgewisseld en gecombineerd met data van andere partijen. Dit complex aan schaduwadministraties dat achter de schermen van overheden en bedrijven ontstaat, is voor een burger ondoorgrondelijk, onvoorzienbaar en oncontroleerbaar.

Onder een dergelijke werkwijze kan de zorgvuldigheid die de wetgever vereist in de algemene beginselen van behoorlijk bestuur, niet worden gegarandeerd. Ook dit blijkt uit de toelagenaffaire, waarin het vertrouwen dat burgers kunnen hebben in een zorgvuldige en rechtmatige omgang met hun data, ten diepste is beschaamd. Het feit dat het kabinet in dit voorstel een delegatiebevoegdheid bij de uitvoerende macht wil leggen die zeer verregaande dataverwerkingen legitimeert zonder tussenkomst van de wetgever, is tegen deze achtergrond onbegrijpelijk.

Tot slot

Met dit voorstel koerst het kabinet af op een vorm van *governance* die niet past in een vrije samenleving en doet denken aan de dataverwerkingspraktijken die vooraf gingen aan de toelagenaffaire. Met dit debat zo vers in het geheugen verdient dit voorstel, dat de door Belastingdienst gehanteerde werkwijze in feite van een wettelijke basis voorziet, een grondige behandeling in de Kamer die de nadrukkelijke verantwoordelijkheid heeft voor het bewaken van de kwaliteit van wetgeving. De kritiekpunten in deze brief hangen immers direct samen met rechtsstatelijke beginselen die flagrant werden geschonden in de toelagenaffaire.

De catastrofale gevolgen van de toelagenaffaire verschijnen vrijwel dagelijks in de actualiteit. In de afgelopen maanden is ook steeds duidelijker geworden dat gegevensverwerkingen aan de basis hebben gelegen van deze gevolgen. In plaats van een voorstel aan te nemen dat de kiem bevat voor vele nieuwe toelagenaffaires, is het nu tijd voor een pas op de plaats en een grondige diagnose van dit schandaal, opdat burgers in de toekomst wel in hun rechten zijn beschermd bij vergelijkbare praktijken.

De partijen uit de maatschappelijke coalitie tegen SyRI verzoeken de leden van de Eerste Kamer met klem om het wetsvoorstel Gegevensverwerking door Samenwerkingsverbanden uitvoerig te behandelen, met inachtneming van bovenstaande bezwaren. Omdat dit schrijven niet volledig recht doet aan alle bezwaren die er tegen deze wet bestaan, zijn wij uiteraard bereid onze standpunten nader toe te lichten.

Hoogachtend,

Platform Burgerrechten
Nederlands Juristencomité voor de Mensenrechten (NJCM)
FNV
Stichting Privacy First
Stichting KDVP
De Landelijke Cliëntenraad
Tommy Wieringa
Maxim Februari